

Maturitná otázka č. 6

SLOVANIA V STREDNEJ EURÓPE, VEĽKÁ MORAVA

A. PÍSOMNÉ PRAMENE O SLOVANOCH:

Prvé správy historikov o Slovanoch na území Karpát :

- × **1.stor.** → **Plínius** : *Naturalis historia*
→ **Tacitus** : *Germania*
= spomínajú spoločenstvá nazývané **Venédi, Veneti, Venadi**, ktoré žili ako severní susedia Sarmátov. **Tacitus** opisuje ich mravy a povahu + kmene **Venedov** osídlili aj **Karpaty**, čo sa odrazilo aj v ich súdobom názve Venedské hory (**Karpaty**)
- × **pol. 2.stor.** → **Ptolemaios** v 3. zväzku *Geografie*
= na území Sarmatska až po **Vislu** a **Sarmatské vrchy** (**Karpaty**) až po **Baltské more** (**Sarmatský oceán**) žilo veľa veľkých a malých kmeňov → jedným z veľkých kmeňov Venedi (**Vendi**)
- × **koniec 3. stor.** → toto označenie (**Venedi, Vendi**) sa objavuje aj na *Peutingerovej mape*
- × **okolo r.400** → aj na *Markianovom periple* (opis pobrežia krajiny)
- × **pol. 4. stor.** → nápis na náhrobku **Sv. Martina z Tours**
= bol vyhotovený pred rokom **580** a umiestnený v bazilike **v Tours** nad ostatkami **Sv. Martina** z panónskej **Sabárie**, ktorý zomrel okolo r.**397**
= opis jeho misijnej činnosti → **kristianizácia** mnohých etníc v strednej Európe vrátane **Slovanov** (**Sclavus**), ale o presnosti textu sa vedú polemiky, z dôvodu, že bol napísaný až v **pol. 6.stor.**
- × 1. hodnovernejšie správy o **Slovanoch**:
- × o existencii **Slovanov** v **Karpatoch** a na **strednom Dunaji** upozorňuje správa z r. **448** od rétora **Priska** byzantskému cisárovi o jeho ceste k **Atilovi**, kráľovi **Hunov**, na ktorej sa stretol s ľudom, ktorý mu ponúkol nápoj nazývaný **medos**
- × byzantský historik **Jordanes** v diele *O pôvode a skutkoch Góto*, hovorí o slovanských kmeňoch: **Venėti, Slovieni** a **Anti**, lokalizuje sídla **Slovanov** v **6. stor.** → **na severe od rieky Visly, na juhu až po Balkán, na východe po rieku Dneper**, už zo začiatku **6.stor.** existujú správy o útokoch slovanských **Antov** a **Slovienov** na dolnú hranicu **Byzancie**
- × byzantský historik **Prokopios** : *História (512)* v časti *O vojne gótskej*
Prokopios dobre poznal pomery v stredodunajskej oblasti, ktoré sa v priebehu **6. stor.** zmenili, v tom čase tu už boli **Slovania** pevne usadení. **Slovania** spomínaní v súvislosti s bojmi **Gepidov** a **Longobardov** (v **6. stor.** sa na longobardský trón násilím dostal **Wachó** a preto sa skutočný následník trónu **Ildiges** pripojil k **Slovanom** a spolu s nimi na stranu **Gepidov**)

B. PRÍCHOD SLOVANOV NA NAŠE ÚZEMIE A ICH ŽIVOT NA ŇOM:

- × príčina migrácie **Slovanov** = vzrast počtu obyvateľstva
= potreba životného priestoru
= zabezpečenie obživy
= vonkajší tlak (pohyb) súvekých etník
- × pravlast' **Slovanov** najčastejšie kladená do : **medziriečia Odry a Visly**, na juh od **Pripjaťských močiarov** a **na západ od Dnepra**.
- × existuje veľa odlišných teórií o príchode **Slovanov**.¹
- × **Slovania** → už v **druhej polovici 5.stor.** početné etnikum **na strednom Dunaji**
→ pravdepodobne prišli na naše územie zo severu cez **Karpaty** a pokračovali ďalej na juh, o Slovanskej expanzii na juh sme dobre informovaní z byzantských písomných prameňov, avšak prenikanie na západ a severozápad zostalo nepovšimnuté (pretože sa nekrižilo s mocenskými záujmami Franskej ríše)
- × v jadre Karpatskej kotliny predstavovali tunajší **Slovania** asi 1/3 (medzi Longobardmi a **Gepidmi**)
- × proti longobardsko-byzantskému spojenectvu (za byzantského cisára **Justiniána I.**) sa **Slovania** spojili s Gepidmi. Trojtisícové slovanské jazdecké vojsko prekročilo v **januári 550 Dunaj** a v r. **551** väčší oddiel plienil **Tráciu** a menší **Hýriu**
- × **leto 550** → tiahli tiež **Slovania** v spojení s ostrogótskym kráľom **Totilom**, pod vedením **Hildigisa** proti byzantskej armáde v regióne **Benátok** a v r. **551** porazili neďaleko **Hadrianopolu** dobre vyzbrojené byzantské vojsko
- × hmotnú kultúru **Slovanov** poznáme zo **6.stor.** ako *kultúru pražského typu* (pomenovanie od **J. Borkovského**)
- × malé osady na mierne zvlhnutých pieskových a sprašových dunách a terasách v blízkosti vodných tokov, zahĺbené štvorcové (3x3, 4x4 m) jednopriestorové príbytky s ohniskom, alebo peckou v rohu + aj nadzemné príbytky
- × jednoduchá ručne robená nezdobená keramika, nálezy zo sídlisk sú dosť chudobné : črepy z nezdobených nádob, prasleny, nožíky

Hlavné zamestnanie – poľnohospodárstvo (používali hák, radlo)

- × pestovali jačmeň, proso, pšenicu, raž
chovali dobytok, ošípané, ovce
živil sa rybolovom a lovom divej zvery
zaoberali sa včelárstvom a **brtníctvom** – lesné včelárstvo
tkali látky
 - × boli dobrí kováči → železo získavali z bahenných – limonitových rúd , ktoré boli ľahšie dostupné a taviateľné, avšak chudobné na železo → zo železa vyrábali šperky
 - × žiarový spôsob pochovávaní → chudobné sú aj žiarové hroby - popolnica, alebo len jamka v zemi a nad hrobom malá mohyla
 - × slovanský rod → postupne sa formujú väčšie kmeňové zoskupenia → akási kmeňová „konfederácia“ s privilegovanými náčelníkmi – *staršinami*, spoločenské zriadenie –patriarchálne rodiny
 - × dôležitým prvkom teritoriálnej organizácie bola *susedská občina*
 - × jazyk – praslovančina, stavali sídliská **hrinky**
 - × prevládalo uctievanie kultu predkov a prírodných síl + viera v posmrtný život
- vlastný pohanský panteón :
- boh búrky **Perún**;
 - boh dobytky **Veles (Volos)**;
 - boh vetrov **Stribog**;
 - boh slnka **Dažbog**;
 - boh ohňa **Svarog**
 - bohyňa smrti **Morena**

¹ × zaujímavá hypotéza **Vojtecha Budinského-Krička**
= úvahy spojené s nálezom materiálnej kultúry prešovského typu z konca **3.stor.** → región povodia **strednej Torysy** a **okolía Prešova** už v priebehu **3. – 5. stor.** = jedno z kryštalizačných centier etnogenézy **Slovanov** v karpatskom priestore → môže predstavovať aj germánsko-slovanskú symbiózu
× už nemecký archeológ **Joachim Herrmann** upozornil na kontakty **Slovanov** s keltsko-dáckou a germánskou tradíciou v karpatskej oblasti
× **Titus Kolník** - včasné prenikanie **Slovanov** do **horských oblastí Karpát** zo severu → slovanské obydlie zo **Žiliny z 5. – 6.stor.**
× **Darina Bialeková** - možný príchod Slovanov už spolu s migráciou **Gótov**
× **Bohuslav Chropovský a Alexander Ruttkay** - od **pol. 5.stor.** už môžeme uvažovať o trvalom osídlení a nasledovnom rozsiahlejšom dosídľovaní nášho územia kmeňmi **Slovanov**
× **Gabriel Fusek** - už **koncom 5.stor.** → výraznejšie osídlenie **Ponitria** a **Považia** slovanskými kolonistami (**Nitriansky Hrádok, Potvorice, Siladice, Výchapy – Opatovce, Žilina**) → **Slovania** pravdepodobne už pred **2. pol. 5. str.** žili v symbióze so zvyškami germánskych kmeňov → pohyby v **5./6.stor.** = len ďalšie slovanské doosídľovanie

bohyňa jari a života **Vesna**

C. **SAMOVA RÍŠA (623 – 658)**

- **centrum západné Slovensko**

× **60.roky 6.str.** pod tlakom východných tureckých kmeňov sa dostávajú do oblasti **dolného Dunaja** nomádske kmene **Avarov** → odtiaľto potom podnikajú výpravy proti susednej Franskej ríši. Avari zaujali bývalú rímsku provinciu Panóniu, ktorú krátko predtým (r.**568**) opustili ich bývalí spojenci **Longobardi**. Po zabratí **Panónie** začali ohrozovať aj okolité územia hlavne územie Slovanov i samotnú **Byzanciu**

Príchod Avarov do Karpatskej kotliny v 6.stor.viedol ku konfrontácií medzi prichádzajúcim etnikom a slovanským obyvateľstvom osídľujúcim územie Slovenska už od 5 stor.

× r. **602** zomrel avarský kagan **Bajan**, čo výrazne oslabilo ústrednú moc Avarov → začali silnieť prejavy nespokojnosti voči ich nadvláde, čo bolo signálom k povstaniu slovanských kmeňov

× o tejto udalosti hovorí franská kronika, ktorej autorom bol mních **Fredegar**; zápis pochádza z roku **660** a hovorí o nasledovnom :

...v 40.roku kraľovania **Chlotara II.**, čiže okolo roku **623-24** **Samo**, rodom Frank zo **senónskeho kraja** odišiel spolu s inými kupcami obchodovať medzi Slovanov

v tom čase Slovania bojovali proti **Avarom**, nazývanými **Huni**,

títo Slovanov zotročovali a oni museli bojovať v ich vojskách v prvých radoch

Avari každý rok prichádzali medzi Slovanov, brali si ich manželky a dcéry, brali od nich poplatky ich vlastní synovia, ktorých však mali slovanské matky sa vzopreli proti ich vláde a začali proti nim bojovať, keď prišiel kupec **Samo** k Slovanom, (s kupeckou karavánou a počas boja im preukázal veľké služby – napr. – zaobstarávanie zbraní) a pripojil sa k bojom - pre jeho úspechy si ho Slovania zvolili za kráľa...vznikla **Samova ríša** – politický útvar (ešte nie štát) – zoskupenie kmeňov – obranný kmeňový zväz. Nachádzala sa asi na území Čiech, Moravy, čiastočne Slovenska, Rakúska, Bavarska.

× **Samo** potom vládol 35 rokov (**623 – 658**), mal 12 manželiek, 25 synov a 15 dcér

× **Frankovia** na jednej strane uvítali slovanskú kmeňovú koncentráciu medzi nimi a Avarskou ríšou, tá však postupne silnela, čo znamenalo ohrozenie plánov šírenia francskej moci na východ

× v roku **631-32** došlo k vojnovému konfliktu medzi Samovou a Franskou ríšou :

zámienka – Samo bráni franským kupcom v obchodovaní

príčina : zavraždenie a olúpenie franských kupcov v Samovom kráľovstve, začo sa **Samo** odmietol ospravedlniť a dať náhradu, preto **Dagobert** zhromaždil vojsko (jeho spojencami boli aj **Longobardi** a **Alamáni**)

- hlavný boj pod vedením **Dagoberta** bol porazený niekde pri **Vogastisburgu**³ (631-632)

× **územie Samovej ríše**:

JZ → po **východné predalpie**, avšak korutánski Slovania už k nej nepatrili

SZ → **Čechy**

J → **posalské a lužické Srbsko**

V → **asi po Bratislavskú bránu**

+ centrom protiavarskej revolty boli **podunajské oblasti**, čiže centrum ríše muselo byť niekde v priestore **dolnej Moravy, dolného Rakúska a západného Slovenska**

× **hospodárska a spoločenská úroveň Samovej ríše**:

- pokračuje vývoj poľnohospodárskych osád

- prevláda keramika pražského typu + v kultúre silnie vplyv avarského susedstva

× Samova ríša = **kmeňový zväz** s organizovanou obranou a organizovanými koristníckymi výpravami do susedných oblastí - typické znaky pre rozklad rodového zriadenia

= tzv. **vojenská demokracia**: urýchlila vývoj spoločenských vzťahov

× **rozpad Samovej ríše**:

- nemáme žiadne informácie o jej vývoji a ani o jej zániku už v **2. pol. 7.str.**

- predpokladanou príčinou zániku - franské a avarské nebezpečenstvo

- narušenie vnútornej stability, ktorá musela nutne nastať po **Samovej** smrti

r. **658**

³ hrad **Vogastizburg** = jediná menovite známa lokalita Samovej ríše

= jeho lokalizácia je však sporná → niekde na juhozápadnom okraji Samovej ríše

D VEĽKÁ MORAVA⁴

Prvý nadkmeňový politický útvar na území Slovenska – Pribinovo kniežatstvo v Nitre pochádza z konca 9. storočia.

※ **predpoklady vzniku Veľkej Moravy:**

- z archeologických prameňov vieme o výraznom zvyšovaní hospodárskej úrovne, v súvislosti s tým postupuje aj spoločenská diferenciacia

- najrozvinutejšia oblasť: **južná Morava** (oblasť mimo priamych avarských tlakov)

- v najrozvinutejších oblastiach → **hradiská** = rozsiahle sídliskové aglomerácie (opevnený hrad + niekoľko podhradí → tiež opevnených)

= sídla jednoduchej správy, ktorej vznik bol podmienený

výberom daní: napr. **Mikulčice, Staré Město pri Uherskom Hradišti**

= mali aj obrannú funkciu

- pomerne vysoká úroveň metalurgie → v blízkosti zdrojov (**Uničov, Želechovice**)

- rozvoj obchodu → diaľkový: drahé kovy, jantár, polodrahokami, klenotnícke výrobky, luxusné zbrane, drahé látky, soľ

- zmeny ekvivalent → len málo nálezov mincí, ako zmeny prvkov skôr rôzne druhy tovarov (cena vyjadrená váhovou jednotkou zvanou solidus)

- z **Raffelstettenského colného tarifu zo zač. 10. stor.** vieme, že Slovania obchodovali najmä s otrokmi, voskom a koňmi

※ **politický vývoj:**

- **Avari** svojimi výbojmi získali oblasti na pravom brehu Dunaja až po Enns, na ľavom až po riekou Kamp + kontrolovali územie **južného Slovenska** (od Devínskej Novej Vsi až po sútok Bodrogu s Tisou)

- silnejúci avarský tlak spôsobil rýchly rozpad kmeňovej organizácie Slovanov a následne začali silnieť zjednocovacie tendencie na teritoriálnom základe:

→ Moravské kniežatstvo

→ Nitrianske kniežatstvo (písomnú zmienku o Pribinovom kniežatstve

obsahuje tendenčný spis „*O obrátení Bavorov a Korutánov*“, ktorý spomína vysviacku kostola na súkromnom majetku **Pribinu** v Nitre + **Pribinovo** vyhnanie **Mojmírom I.**

791 franský panovník **Karol Veľký** napadol **Avarov** (ako odplatu za ich spojenectvo s **Bavormi**) → vo franskom vojsku bojovali aj Slovania → začalo sa obdobie rozvracania avarskej moci

796 Avari definitívne porazení **Karolom Veľkým**

→ úpadok avarskej moci urýchlil štátotvorný proces u **naddunajských Slovanov**

→ **Avari** boli postupne pohltení silnejším franským a slovanským spoločenstvom (malé slovenizované skupiny prežívali **v okolí Komárna a v Košickej kotline**)

→ úpadok avarskej moci urýchlil štátotvorný proces u **naddunajských Slovanov**

828 salzburský arcibiskup **Adalrád** vysvätil **v Nitre** kostol - napriek tomu, že **Nitra** patrila pod správu pasovského biskupstva)

- obe kniežatstvá uznávali franskú zvrchovanosť

⁴ Písomné pramene o Veľkej Morave:

※ **latinské**

anály fuldskej, bertiniánskej, xanthenskej a salzburskej

agitačný spis „*De conversione Bagoariorum et Carantanorum*“

zemepisný spis **Geografa Bavorského** „*Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii*“

kroniky mníchov **Regina** a **Widukína**

listy a listiny → najmä korešpondencia s pápežmi: list pápeža **Hadriána**; bibliotekára **Anastázia**; list kúrie bavorským biskupom; príspisy kúrie **Karolmanovi**; žiadosť Moravanov o **Metodov** návrat; list kúrie **Metodovi** a **Svätoplukovi** etc.

※ **grécke**

Konštantín Porfyrogenetus „*O spravovaní ríše*“ → 1. krát použitý názov Veľká Morava

list byzantského cisára **Míchala III. Rastislavovi**

※ **orientálne**

Ibn Rust „*Knihy ciest a krajín*“ → opisuje **Svätoplukov** dvor

Ibrahim ibn Jakúb

※ **staroslovienske**

Život Konštantína

Život Metoda alebo Moravsko-panónske legendy

Pamäť i pochvala Cyrila Filozofa

Metodova kázeň „*Napomenutie vladárom*“; „*Príkazy svätých otcov*“

※ **právnej povahy**

Nomokánon = preklad zbierky cirkevných predpisov

Zákon sudnyj ľudem = zbierka občianskych predpisov

+ Kyjevské listy, spis mnícha **Chrabara** „*O písmenách*“, *Život Naumov* etc.

833- vládca susedného Moravského kniežatstva Mojmir obsadil Pribinovo územie spojením Nitrianskeho a Moravského kniežatstva vznikla V. M.

× územie Veľkej Moravy:

stredná a južná Morava, naddunajské Rakúsko, západné Slovensko + oblasť Matry a Bukových hôr

× panovníci mojmírovej dynastie a politické udalosti Veľkej Moravy:

× **Mojmír I. (833 – 846)**

- obe kniežatá, **Mojmír I.** aj **Pribina**⁵, boli potomkami vojvodov zvolených členmi vojenskej družiny, po nich sa však táto funkcia začala dediť v jednom rode, čo znamenalo koniec vojenskej demokracie

- **Nitriansko** začalo v novom štátnom útvare plniť funkciu údelného kniežactva, po jeho pripojení k **Morave** strácajú svoj pôvodný význam niektoré lokality: **Pobedim, Čingov, Majcichov, Vyšný Kubín, Brekov**, avšak **Nitra** bola aj naďalej významným strediskom, zostala tu väčšina pôvodných veľmožov, ktorí prijali **Mojmíra I.** za svojho vládcu

- **v auguste 846** východofranský panovník **Ludovít Nemec** ustanovil za vládcu **Veľkej Moravy** **Mojmírovho** synovca **Rastislava**, ktorý sa javil oveľa loajálnejší voči franskej moci než jeho strýko **Mojmír I.** (Východofranská ríša považovala moravského vládcu za svojho vazala)

- **Ludovít Nemec** prezieravo nedosadil na kniežací stolec **Pribinu**, pretože sa obával vnútorných konfliktov s **Mojmírovskou** dynastiou → tá potom vládla **Veľkej Morave** až do r. **907**

- ďalší **Mojmírov** osud nie je známy

- podnet na zmenu veľkomoravského kniežat'a podali pravdepodobne franskí kňazi, ktorí informovali východofranského panovníka o nespokojnosti Moravanov s ich vazalským pomerom k Východofranskej ríši.

Ludovít Nemec sa dopredu pripravil na možnú vojenskú výpravu proti **Veľkej Morave**, no Moravia sa nezmohli na odpor, preto bol **Rastislav** dosadený bez väčších prekážok

× **Rastislav (846 – 870)**

= vynikajúci štátnik, spočiatku hlavne zameraný na vnútorné upevnenie svojej moci, navonok rešpektoval vazalský vzťah k Východofranskej ríši, no na druhej strane však poskytoval útočisko proskribovaným franským veľmožom (napr. **Albigoji**), čo vyvolávalo nevôľu u panovníka Východofranskej ríše

- v zahraničnej politike usiloval spočiatku o spojenectvo s **Bulharmi**, ktorí predstavovali významnú moc na **dolnom Dunaji a Balkáne**, no jeho snahy zostali bez väčšieho úspechu

- **Rastislav** sa postupne preorientoval na **Byzanciu** → misia **Konštantína a Metoda (863)**

- **Ludovít Nemec** nespokojný s takouto politikou svojho vazala, využil ako ideologickú zámienku zákroku proti **Veľkej Morave** konštatovanie synody v **Mohuči** z r. **852**, ktorá označila kresťanstvo na **Veľkej Morave** za „hrubé“

- proti **Ludovítovi Nemcovi** sa zdvihol odpor v **Bavorsku** → na jeho čele stál bývalý správca **Východnej marky** **Ratbod** a korutánsky gróf **Pab**, ktorí spolupracovali aj s **Rastislavom**, vzbura bola potlačená

- za **Rastislavovu** pomoc vzbúrenému markgrófovi **Ratbodovi** sa **Ludovít Nemec** v roku

→ **855** sám postavil na čelo výpravy proti **Rastislavovi**, ten sa však opevnil na bližšie neznámom hrade → franské vojská bez úspechu začali ustupovať → **Moravia** ich prenasledovali až za **Dunaj na Bavorské územie**

- rozpory, ktoré nastali medzi **Ludovítom Nemcom** a jeho synom **Karlmanom** vo Východofranskej ríši využíval **Rastislav** (v bojoch na **Karolmanovej** strane) najmä na samostatnejšiu zahraničnú politiku

→ **864** ďalšia výprava východofranského panovníka proti **Veľkej Morave**, franské vojská obliehali **Devín**, v ktorom sa opevnil **Rastislav**, podľa svedectva fuldských análov sa **Rastislav** vzdal a uznal zvrchovanosť **Ludovíta Nemca**, no aj naďalej ponúkal útočisko prenasledovaným veľmožom z Východofranskej ríše

- v tom čase prichádza k rozdeleniu kniežacej moci na **Veľkej Morave** :

Rastislav prenechal svojmu synovcovi **Svätoplukovi** východnú časť **Veľkej Moravy** (od **Malých Karpát** až po **rieku Tisu**) ako údel

5

⁵ Osudy kniežat'a Pribinu:

Po vyhnaní hľadal **Pribina** útočisko a pomoc u susedov: po predstavení kráľovi **Ludovítovi** bol **Pribina** na jeho príkaz r. **833** pokrstý salzburským arcibiskupom v **Triesme**, potom sa **Pribina** aj so svojou družinou (asi 500 mužov) uchýlil k markgrófovi **Ratbodovi**, správcovi **Východnej marky**, no čoskoro sa s ním dostal do konfliktu, a preto sa uchýlil k **Bulharom**

→ o niečo neskôr k slavónskemu kniežat'u **Ratimírovi** → potom ku korutánskemu grófovi **Salachovi**, ktorý ho opätovne zmieril s **Ratbodom**, ktorý medzitým zbral **Ratimírovo** kniežactvo; potom hľadal **Pribina** priazeň u **Ludovíta Nemca** → nakoniec ho prijal do svojich služieb ako vazala a v r. **846** mu daroval pôdu v **dolnej Panónii** pri **rieke Zala**. **Pribina** tu nechal vystavať hrad **Moosburg** (**Blatnohrad**, dnešná oblasť **Zalaváru**) + vybudovať viaceré kostoly (mal tu i vlastného kňaza **Dominika**) → r. **850** salzburský arcibiskup **Liupram** vysvätil v **Blatnom hrade** pre **Pribinu** chrám zasvätený **Panne Márii**. **Pribina** zomrel v roku **861** v boji s Moravanmi. **Pribinovým** nástupcom v **Blatenskom kniežactve** sa stal jeho syn **Kocel** → pokračoval v kritickej činnosti svojho otca → **865** mu salzb. biskup **Adalvin** vysvätil ďalšie dva kostoly

→ **869** zorganizoval **Ludovít Nemec** veľké ťaženie proti Veľkej Morave (proti **Rastislavovi** a **aj Svätoplukovi**) - franské a bavorské oddiely však boli neúspešné
- v r. **870 Svätopluk** bez **Rastislavovho** vedomia uznal dobrovoľne franskú zvrchovanosť, veril, že „mier“ s Frankami mu prinesie vládu nad celou Veľkou Moravou. **Rastislav** sa snažil zato **Svätopluka** odstrániť, no **Svätoplukovi** sa podarilo **Rastislava** na love zajať a vydal ho **Karolmanovi**, ten ho odviezol do **Rezna**, kde ho odsúdili na doživotné väzenie + bol oslepený, **Rastislav** zomrel za neznámych okolností niekde v bavorskom väzení

- časť **Veľkej Moravy**, kde vládol **Rastislav** obsadili bavorské vojská na čele s grófmi **Viliamom II.** a **Engelšalkom** → **Svätopluk** odmietol uznať ich vládu, a preto bol koncom roka **870** uväznený aj on
- **871** Svätopluk uväznený v Bavorsku
- v **lete 871** vypuklo veľké ľudové povstanie a na jeho čelo sa postavil knaz **Slavomír** (pochádzal z rodu **Mojmírovcov**)
- po dohode **Karolman** prepustil **Svätopluka** z väzenia a poveril ho vedením bavorského vojska proti povstalcovi, **Svätopluk** sa však spojil so **Slavomírom** a spoločne porazili **Bavorov** (v boji zahynuli **Viliam II.** a **Engelšalk**) a **Svätopluk** sa stal panovníkom Veľkej Moravy

× hranice Veľkej Moravy za **Rastislava**:

ako za **Mojmírovej** vlády po pripojení **Nitrianskeho kniežactva**
podstatnejšie rozšírenie iba na východe → **po Tokaj a Slanské vrchy**
+ pravdepodobne aj všetko slovanské obyvateľstvo medzi **Dyjou a Dunajom**

× **Svätopluk (871-894)**

- súperenie **Svätopluka** a **Ludovíta Nemca** bolo ukončené mierom v r. **874** vo **Forchheime**, v ktorom sa **Svätopluk** zaviazal platiť poplatok **Východofranskej ríši** ako uznanie vazalského vzťahu
- po dohode vo **Forchheime** → nový expanzívny smer **Svätoplukovej** politiky:

874-879 **Vislansko**

882-884 **Zátisie**

883 **Panónske kniežatstvo**

890-894 **Čechy, Lužice a Sliezsko**

→ vznikla mohutná ríša, ktorá však nebola pevne centralizovaným štátom s jednotnou správou

→ dobudovala sa územnosprávna organizácia, na čele územných jednotiek stáli **župani** – kniežatá

→ začala sa vytvárať služobnícka organizácia

→ **Svätopluk** sa snažil o nezávislosť cirkevnej správy: pápežov list **INDUSTRIAE TUAE**, v ktorom pápež:

1. prijal **Svätopluka**, jeho veľmožov a ostatní moravskí ľud pod patronát stolice sv.Petra → Veľká Morava tým bola z hľadiska medzinárodného práva postavená na úroveň iných samostatných krajín

2. povolil používanie slovienskeho bohoslužobného jazyka vedľa latinčiny

mal údajne troch synov – Mojmíra, Svätopluka, Predslava ?

Po smrti Svätopluka získal zvrchovanú moc nad celým územím VM jeho starší syn

× **Mojmír II. (894 – 907)**

-mladší Svätoplukov syn - **Svätopluk II.** (v súdobých prameňoch označovaný ako „chlapec“, čo by mohlo znamenať, že mal menej ako 15 rokov) → dostal ako údel územie **Slovenska a Panónie**

-**Mojmír II.** zaslal žiadosť na pápežskú kúriu o obnovenie samostatnej cirkevnej organizácie → pápež jeho žiadosti vyhovel → r.**899** zriadil **Mojmír II.** arcibiskupstvo s 3 biskupstvami

× vnútorné a vonkajšie príčiny rozpadu Veľkomoravskej ríše:

-dochádza k rozbrojom medzi oboma bratmi (**Svätopluk II.** zrejme fungoval ako nástroj bavorskej šľachty)

-dvíha sa aj odpor v pričlenených oblastiach, ktoré sa postupne začali odčleňovať od Veľkej Moravy

-silnie tlak zo západu a aj z východu:

895- snaha českých kniežat o odtrhnutie od V.M.

-**895-96** utrpelo veľkomoravské vojsko ťažkú porážku v **Zátisi** od starých **Maďarov**

-nasledovali opakované vpády **Bavorov** pod zámienkou, že bránia záujmy **Svätopluka II.** → dezintegračný proces zhoršoval možnosť koncentrácie obrany

→ **júl 906** v bitke pri Bratislave medzi **Bavormi** a starými **Maďarmi** padol výkvet bavorskej šľachty

Maďari obsadili **Zemplin, Bukovské hory, Matru, neskôr až za Malé Karpaty**

-po tejto bitke sa **Veľká Morava** prestáva spomínať v prameňoch

Veľká Morava sa stala územím, cez ktoré nerušene prechádzali starí Maďari pri svojich výpravách do **Saska**, starí Maďari sa stali hegemónmi v **Dunajskej kotline**

E. MISIA KONŠTANTÍNA A METODA:

× 1.správy o kresťanstve na našom území : z **2. – 4.str.**

najstarší známy nález = kahanec so symbolom XP (tzv.Christos) → nájdený na **trenčianskom hradnom kopci**

× **5./6.str.** → príchod **Slovanov** → na novom území nachádzali zvyšky germánskeho obyvateľstva + na JZ hranici boli v styku so zvyškami kresťanského, romanizovaného obyvateľstva

doklad: nálezy mincí kresťanských cisárov : **Valentiniána I., Valensa, Gratiána, Valentiniána II.**

× **7.str.** v Samovej ríši → misia belgického biskupa **Amanda**

× **2.pol. 8.str.** → avarská nadvláda → najmä šírenie ariánstva

× **791-96** = koniec avarskej moci → nastávajú vhodné podmienky na šírenie ortodoxného kresťanstva (krst v mene Sv.Trojice a svätenou vodou)

× strediská kristianizácie:

pre Nitrianske kniežactvo: **Salzburg**

pre Moravské kniežactvo: **Pasov**

kristianizácia sa v tomto období šírila zdola → vládnuce zložky ju prijímali až neskôršie

- **796 – 805** avarský kagani
- okolo r. **828** **Pribina** → salzburský biskup **Adalrám**
- **831** Moravania → pasovským biskupom **Reginharom**
- po roku **833** až do roku **846** pôsobili na VM misionári z Franskej ríše, **Byzancie** a **Itálie**

× podľa uznesenia **Mohučskej synody** z r. **852** : kresťanstvo na Veľkej Morave = „*hrubé*”

→ celkovo malo nízku úroveň + stále tu bol silný vplyv pohanských zvykov

+ aj kvôli miešaniu sa do politických záležitostí strácajú franskí misionári dôveru vládnucej

veľkomoravskej špičky, preto **Rastislavova** žiadosť o misionárov ovládajúcich slovanský jazyk

× **byzantská misia Konštantína a Metoda**

→ r. **861** posla **Rastislav** žiadosť pápežovi **Mikulášovi I.**, v ktorej ho žiada o zriadenie samostatnej cirkevnej provincie, no pápež mu neodpovedal

→ obrátil sa preto spolu so **Svätoplukom** r.**862** s touto žiadosťou na byzantského cisára **Michala III.**, ktorý síce odmietol poslať biskupa, ale poslal misiu dvoch bratov **Konštantína a Metoda**

Konštantín zvaný **Filozof** v rokoch **857 – 861** bol byzantským diplomatom a pedagógom; pochádzal z rodiny vysokého námorného dôstojníka starší **Metod** bol pôvodne vojakom

Konštantín: príprava už v **Carihrade** - na základe jazyka egejsko-macedónskych **Slovanov** zostavil písmo zložené z 38 znakov (24 z malej a 7 z tajnej gréckej abecedy + 7 znakov z neznámych systémov) + preklady výňatkov biblických bohoslužobných textov podľa byzantského rýtu (*liturgia Jána Zlatousteho*) = utvorenie slovanského liturgického jazyka × odpor franského kléru (= zástancovia latinčiny, gréčtiny a hebrejčiny ako liturgických jazykov)

v lete 863 → príchod byz. misie na VM spolu so sprievodným listom cisára **Michala III.**

-lokalita, ktorú im **Rastislav** určil ako pôsobisko nie je presne známa: asi niekde v údolí rieky Moravy pri dnešnom Starom Meste na Morave

→ cieľ misie:

1.založenie učilišťa na Veľkej Morave

2.výchova nového slovanského kléru, oddaného kniežacej dynastii

august 867 **Benátky**: **Konštantínova** verejná obhajoba staroslovienčiny ako liturgického jazyka, pre tento spor dostávajú pozvanie od pápeža **Mikuláša I.**, keď prišli do **Ríma** → už nový pápež **Hadrián II.** ktorý schválil slovanskú liturgiu

- **Konštantín** v **Ríme** ochorel → r. **868** tu vstúpil do gréckeho baziliánskeho kláštora, kde prijal meno **Cyril** a **14. februára 869** zomrel

Konštantínovo dielo :

výber starozákonnej časti; evanjeliár; praxapostol = výber čítaní, listov a skutkov apoštolov; žaltár; začal prekladať rituál a bohoslužobné texty liturgie Jána Zlatoústeho; breviár; predhovor k slovanskému prekladu evanjelia; obrana proti trojjazyčníkom v **Benátkach**

po jeho smrti prevzal jeho úlohu → **Metod**, (menovaný za arcibiskupa a pápežského legáta) a po ňom **Gorazd** - po **Metodovej** smrti fungovalo učilište pod **Gorazdovým** vedením ešte asi rok, po jeho zániku sa slovanské písomníctvo rozvíjalo v starobulharskom učilišti v Preslavi (tu vznikla cyrilika odvodená z veľkej gréckej abecedy : **9./10.str.**) a v bulharskom Ochride → odtiaľ sa šírilo do Ruska a Srbska + významné stredisko slovanského písomníctva vzniklo v dalmátskom Nine
* osobnosti slovienskej literárnej školy: **Naum, Kliment, Sáva, Angelár, Gorazd**

* **880** vznikol na **Zobore** benediktínsky kláštor → prvý na našom území
Pápež Ján VIII.potvrdil používanie slovanského jazyka v liturgii, za biskupa bol vysvätený Wiching- jeho pôsobiskom sa stala Nitra.

* baziliky : **Nitra, Bratislava, Devín, Ducové, Kostol'any**

*** Diela slovienskej literárnej školy:**

Gorazd → preklad *Svätoemerámskej spovednej modlitby*
spoluautor *Života Sv. Metoda*

Kliment → stal sa v bulharskom Ochride biskupom
→ *Život Sv. Konštantína*

Naum → *O písmenách* = obhajoba hlaholiky

+ *Život Nauma, Život Klimenta* (= *Bulharská legenda*), *Pamäť a pochvala Sv. Cyrila filozofa a Metoda učiteľa*

Metod → preklad byzantského zákonníka *Zákon sudnyj ljudem* + *Nomokánon*

→ *Knihy Makabejské*

→ preklad *Starého zákona*

Konštantín → pôvodná tvorba : *Cherzonská legenda*
→ *Napomenutie vládaťom*

* Misia **Konštantína a Metoda** sa zaslúžila o šírenie:

kresťanstva,
kultúry,
vzdelania,
písomníctva (písmo hlaholika)
zákonodárstva,
poriadku v spoločenskom živote

Chronologický prehľad

pol. 2.stor.- → Ptolemaios v 3. zväzku Geografie spomína kmeň Venedov

koniec 3. stor. – **Venedi** na Peutingerovej mape

623 – 624 povstanie Slovanov proti Avarom – vznikla Samova ríša

631 – 632 výprava franského kráľa Dagoberta proti Samovej ríši

828 – v Nitre bol postavený 1.kresťanský kostol

833 – spojenie Nitrianskeho a Moravského kniežatstva- Veľká Morava

846 – 870 vláda kniežaťa Rastislava

853 - spojenectvo s Bulharmi

863 – príchod Konštantína a Metoda

864 – franská výprava proti Rastislavovi

867 – Cyril a Metod odchádzajú do Ríma

869 – zomiera Konštantín

869 – východofranské vojská napadli územie V.M.

871 – Svätopluk uväznený v Bavorsku

874 – Svätopluk uzavrel mier s Východofranskou ríšou vo Forchheime

870 - 894 vláda kniežaťa Svätopluka

906 – zánik V.M.

OSOBNOSTI:

Adalráam

Adalvín

Albgisov

Alexander Ruttikay

Amand

Anastázia

Angelár

Atila

Bajan

Bavorský

Bohuslav Chropovský

Dagobert

Darina Bialeková

Dažbog

Dominik

Engelšak

Fredegar

Gabriel Fusek

Gorazd

Gratián

Hadrián

Hildigis

Chlotar II.

Chrabar

Ibn Rust

Ibrahim Ibn Jakub

Ildiges

J.Borkovský

Joachim Herrmann

Jordanes

Justinián I.

Karol Veľký

Karolman

Kliment

Kocel

Konštantín Porfyrogenetus

Liupran

Ludovít

Ludovít Nemeč

Metod

Michal III.

Mikuláš I.

Mojmir I.

Morena

Naum

Pab

Perún

Plínius

Pribina

Prisko

Prokopios

Ptolemaios

Radboda

Rastislav

Ratimir

Regina

Reginhár

Salachov

Samo

Sáva

Slavomír

Stribog

Sv. Marin z Tours

Svarog

Svätopluk

Svätopluk II.

Tacitus

Titus Kolník

Totila

Valens
Valentián I.
Valentián II.

Balkán
Benátky
Byzancia
Čechy
Devínska Nová Ves
Franská ríša
Hadrianopol
Ilíria
Karpatská kotlina
Karpaty
Mikulčice
Morava
Nitra
Panónia
Rakúsko
Sabária
Samova ríša
Sarmatské vrchy
Slovensko
Srbsko
Staré Město pri Uherskom Hra
Tours
Trácia
Uničov
Veľká Morava
Venédské hory
Vogastisburg
Želechovice

MIESTA:

Balkán
Bavorsko
Brekov
Bukové hory
Čingov
Devín
Forchheime
Komárno
Košická kotlina
Lužice
Majcichov
Malé Karpaty
Matra
Mohuč
Moravské kniežatstvo
Nitrianske kniežatstvo
Nitriansko
Pnónske kniežatstvo
Pobedim
Režno
Slanské vrchy
Tokaj

Vesna
Viliam II.
Vojtech Budinský-Krička
Vislansko
Východná marka
Blatnohrad (oblasť Zalaváru)
Východofranská ríša
Vyšný Kubín
Zátisie

Bukovské vrchy
Carihrad
Dunajská kotlina
Itália
Matra
Pasov
Salzburg
Sliezko
Staré Město na Morave
Zemplín

POJMY:

kristianizácia
medos
kultúru pražského typu
staršina
susedská občina
kmeňový zväz
tzv. vojenská demokracia
Nomokánon
Zákon sudnyj ljudem
Mohučskej synody

Volos
Wacho
Widukin